

Vides kvalitātes un sabiedrības veselības rādītāji kā klimata pārmaiņu pamata sociālekonomiskie faktori Rīgas daudzdzīvokļu kvartālos

Mārtiņš Menniks

Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte

Ievads. Pēdējā gadu desmitā vides un sabiedrības veselības kvalitāte tiek definēti kā galvenie klimata pārmaiņu sociālekonomiskie faktori teritorijās ar blīvu apdzīvojuma intensitāti, plašu sociālo daudzveidību un ekonomisko ietekmi. Šajā gadījumā pamatuzmanība ir veltīta Rīgas daudzdzīvokļu kvartāliem, kas šobrīd ir uzskatāmi par vienu no ievainojamākajām teritorijām pilsētā. Tas ir saistīts ne tikai ar ārkārtīgi novecojošo ēku tehnisko stāvokli, bet arī ar neviendabīgo iedzīvotāju sociālo kontingentu un nereti ar haotisko teritorijas plānojumu un segmentēto ekonomisko attīstības līmeni.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir, identificējot klimata pārmaiņu ar vides kvalitāti un sabiedrības veselību saistītos sociālekonomiskos faktoros, definēt Rīgas daudzdzīvokļu kvartālu galvenās problēmas un potenciālās sociālās, tehniskās un ekonomiskās transformācijas. Šajā pētījuma stadijā autors galvenokārt veic literatūras apskatu un analīzi, lai ne tikai identificētu potenciālos sociālekonomiskos faktoros, bet arī noteiktu to atbilstību pētījumu teritorijai. Pētījuma ietvaros ir izdalītas 7 pilotteritorijas, tās dalot gan pēc to apdzīvojuma īpatnībām, gan laika, kad tās ir radītas.

Rezultāti. Dažādos pētījumos ir definēts, ka primāri pilsētas mērogā klimata pārmaiņu riski ir saistīti ar dažādām ekstremālām un netipiskām (tieši saistāmām ar reģiona klimata pārmaiņu rādītājiem) klimatiskām izpausmēm (plūdiem, ilgstošiem sausuma periodiem, vētrām, nokrišņiem, ekstremālu temperatūru u. c.). Dažādos pētījumos ir konstatēts, ka pilsētās mērenas klimata pārmaiņu izpausmes nereti nav bīstamas, jo pilsētām ir pieejami daudzi un efektīvi klimata pārmaiņu pielāgošanas instrumenti (neskaitot ūdens līmeņa celšanos, kur pielāgošanās ir ārkārtīgi dārgs un ilgstošs process).

Šādas – nereti neprognozējamās un ekstremālas – iejaukšanās pilsētvidē ir ārkārtīgi bīstamas un postošas gan no sociālajiem (mājokļu jautājums), gan ekonomiskajiem aspektiem, bet visnozīmīgākais tas ir vides un sabiedrības veselības kvalitātei. No šī aspekta ir definēti vairāki specifiski faktori, kas ir jāņem vērā, analizējot klimata pārmaiņas: pilsētas siltuma salas; gaisa piesārņojums; ekstremālās klimata izpausmes.

Savukārt, analizējot konkrētos faktoros, ir noteikti jāatzīmē arī horizontālie jeb “transversālie” jautājuma aspekti. No šāda viedokļa skatoties, kā galvenie ir jāatzīmē zemes izmantošana un plānošana; transporta sistēmas; sabiedrības veselība (specifiski, vēsturiski veidojošies faktori); ūdens apgāde un notekūdeņu sistēmas (ieskaitot lietusūdens notek sistēmas); atkritumu apsaimniekošana; enerģijas ražošana un energoapgāde. Šādas vertikālas un horizontālas analīzes matricas pieeja ļauj daudz detalizētāk definēt un analizēt katru no faktoriem un aspektiem.

Secinājumi. Detalizēti analizējot situāciju Rīgā, kā ar apskatot literatūrā norādītos specifiskos sabiedrības veselības kvalitātes rādītājus (izmantojot vertikālas un horizontālas analīzes matricu), specifiskos pilsētas faktoros un klimata pārmaiņu jau identificētos un potenciālos riskus, identificētas šādas galvenās sociālekonomisko rādītāju grupas: tiešu fizisku traumu un nāves gadījumu skaits, kam iemesls ir ekstremāli laika apstākļi; slimību un nāves gadījumu skaits, kam iemesls ir ekstremālu laika apstākļu radīti mājokļu zudumi; zemas ūdens kvalitātes izraisītu slimību un nāves gadījumu skaits; pārtikas izraisīti slimību un nāves gadījumu skaits; slimību un nāves gadījumu skaits no paplašināta infekciju slimību pārnēsātāju diapazona; ar respiratoro sistēmu saistītu slimību un nāves gadījumu skaits; saslimstības un mirstības koeficients, īpaši veciem cilvēkiem, maziem bērniem un cilvēkiem, kuru veselība jau ir apdraudēta ilgstošu karstuma viļņu radītā stresa dēļ.

Projekts “Klimata ietekmes, pielāgošanos klimata pārmaiņām un pielāgošanās iespēju sociāli ekonomisko vērtību novērtējums daudzdzīvokļu kvartālos Rīgā un Latvijā” (“Rīgas daudzdzīvokļu namu mikrorajonu ilgtspējīga attīstība”).